

Rû'yetullâh Mes'elesi 1. Bölüm

Doğrunun yanlıştan, isabetin hatadan ayrılmasında akli mutlak manada mizan olarak telakki edenlerin, fikir harmanında hercümerc ettikleri bir meseledir **Ru'yetullah** meselesi... Tabanın düzgün olmaması durumunda sathın düzgün olamayacağı şeklindeki **kaziyye-i müselleme**ye göre, mezheplerinin usûlü olarak benimsedikleri akli naklin önüne geçirme[1] gibi bir vartaya düşenler asla akide sahasında doğruyu bulamayacak ve en doğru olanın en yanlış nasıl anlaşılabilirliğinin mümessilleri olacaklardır. Zira hak adına çizilen doğru yolda en ufak bir yalpa dahi takla mesabesindedir. Sadedinde olduğumuz bahiste de anlatılmaya çalışılan durum gözlemlenmektedir.

Ru'yetullah meselesini inkâr eden **Mutezililerden**[2] belki bir kısmı iyi niyetle,[3] diğer bir kısmı mükâbere yüzünden dinde akide sahasında değerlendirilen ve inkâr edilmesi durumunda kişiyi sahabe ve onların yolunda olanların bulunduğu selâmet caddesinden sınır dışı edecek bir yanlışla düşmekten kurtulamamışlardır. Kısacası iyi niyetleri, Resul-i Ekrem'in var dediği yerde yok demekten kendilerini alı koyamamıştır. Ötekiler diye tabir edeceğimiz **Müşebbihe** tarzı akımlar ise her ne kadar salt olarak "Ru'yetullah'ın nisbatını kail iseler de, bu ispatları Allah Azze ve Celle'yi cisim olarak telakki etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu manada onlarda aslında "Ru'yet" in münkiri sayılmalıdır.[4]

Dinde bir şeyin mevcudiyetini yahut ademiyetini tespit noktasında esas alınması gereken mesnetler yine din tarafından belirlenen "Kur'an ve Sünnet" olmalıdır.[5] Akıl ise belki bunların anlaşılması ve doğru bir şekilde muhakeme edilmesi noktasında önemli bir müessirdir.[6] Ancak akla verilmesi gereken muadele, haddini ve hududunu aştığı sırada peşi sıra gelen bütün muhakemeler aynı mahiyeti arz edecektir.[7] Bu meseleye bağlı olarak Allah Azze ve Celle 'nin Dünya'da görülmesinin caiz olup olmaması, rüyada görülüp görülememesi, kendi zatını görüp görmeyeceği gibi konular da bu bahsin zımnında tartışılmıştır.[8] Bütün bunların hepsi daha çok her fırkanın Cenab-ı Allah'ın zatına "Rü'yet'in keyfiyetine dair benimsediği anlayıştan neş'et etmektedir. Sözelimi, Cenab-ı Hakk'a cismani sıfatlar izafe eden Mücessime, rü'yetin keyfiyetine dair mukabeleli ve bir mekânla mahdud görmekten söz etmektedir.[9] Bütün bunlardan sonra Rü'yetullah'ı kabul etmeyenler ile müdafaa edenlerin tutunmuş oldukları delillere bir göz atalım.

Kabul Etmeyenler ve Bazı Gerekçeleri

Her topluluğun, kendi yanında bulunanlarla övündüğü Kur'anî bir hakikattir.[10] Bahsinde olduğumuz konu ve sair konularda muhtelif fırkaların durumu bundan ibarettir. Yani Kur'an'ın insanı hidayete erdirme vasfı olduğu gibi, gerektiği şekilde okunmaması durumunda insanı saptırması dahi söz konusudur.[11] Meseleye bu açıdan bakılacak olursa, Rü'yetullah'ı inkâr edenlerin öne sürdüğü bir takım ayetler -Kur'an'dan konuşuyor olması hasebiyle- şaşırtıcı gelmemelidir. Zira bazen konuşulan bir şey doğru olmasıyla birlikte, bu doğruyu söyleyenin yalancılıktan kurtaramaması bahis mevzuu olabilir. Zaten bu nokta "doğruyu söylemekle doğru söylemenin- ayrı şeyler olduğunu belirgin kılan noktadır.[12] Rü'yetullah'ı kabul etmeyenler bir takım gerekçeler ortaya

sürmektedirler ki bir kısmı şunlardır:

Allah Azze ve Celle Ayet-i Kerimesinde “Gözler onu idrak edemez, o ise gözleri idrak eder”[13]buyurmaktadır. Bu ayette geçen idrak ve basar kelimeleri birlikte kullanıldıklarında bizatihi “görme” manası anlaşılır. Dolayısıyla bu kaide üzerinden ayette sarahaten Allah Azze ve Celle’nin zatını görülmekten beri kıldığı belirtilmektedir. Ve bu beri kılma işi zata bir medh anlamında yapılmaktadır ki bunun aksi noksanlığı gerektirecektir. Noksanlık ise hiçbir halde Allah Azze ve Celle için düşünülemez[14] Bunun medh için olduğu ise ayetin siyakından anlaşılmaktadır. Bari Tealâ’nınmedh için kurduğu bir cümlede o kabilden olmayan şeyleri zikretmesi düşünülemez.[15]

Kendisiyle istidlal edilen “0 gün bir takım yüzler ona bakıcıdır”[16] şeklindeki ayet-i Kerimede tabir olunan “nazar” savunulan manada “görmek anlamında kullanılmamaktadır. Zira bunun böyle kullanımına dair hiçbir delil yoktur. Şayet yukarıdaki ayetin âmm olup, bu ayetin hass olacağı ve bu gerekçeyle hassın amm olanı tahsis etmesi gerektiği üzerinden görmeyi nefyeden ayetin genelliği sınırlandırılacak olursa bu imkânsızdır. Çünkü Hass olanın amm olanı tahsis etmesi yahut mutlak olanın mukayyed’ehamlolunması her hangi bir mani’ bulunmadığı durumdadır. Burada ise Allah azze ve Celle’nin zatına yönelik medh anlamında getirdiği ru’yet-i nefy durumu vardır ki zıddının isbatınoksanlığı gerektireceğinden ala külli hal zıddı olan “ru’yet” caiz değildir.[17]Burada bahsi yapılan nazar olsa olsa “bekleme” manasıdır.

Akli olarak düşünüldüğünde “Ru’yet” görülenin bir cihet ve mekan’a münhasır olmasını iktiza eder ki bu da Cismaniyeti gerektirir. Allah’ın cisim olmadığı ise açıktır.Zira bu mesele aynı zamanda ilme’lyakin bilinen ve hasımlar katında müsellemlen olan bir meseledir.[18]

Sem’i olan delillerde de Ru’yetullah’ı ispat sadedinde sadra şifa verecek deliller mevcut değildir. Nitekim delil olarak öne sürülen Musa Aleyhisselâm’ın Allah Azze ve Celle’yi görmek istemesi ve buna mukabeletenCenab-ı Hakkın zatını göstermesini dağın istikrarı/yerinde durması gibi mümkün olan bir şeye bağlaması şeklindeki yorum tutarsızdır. Zira bu ayette Cenab-ı Hakkın görülebileceğinden öte belki görülemeyeceğine işaret vardır. Çünkü dağın yerinde duramayacağı filhakika Allah Tealâ tarafından bilinen bir işti.Dolayısıyla Cenabı Allah’ın ru’yeti dağın istikrarı gibi olmayacağını bildiği bir işe bağlaması, mümkün ta’lik değil, bilakis muhale bağlamaktır. Muhale bağlanan bir şartın keza muhal olacağı izahtan varestedir.[19]

Musa (Aleyhisselâm)’ın Allah’ı görmeyi talep etmesi kavminin kendisine söylediği “Allah’ı açıkça görünceye dek sana inanmayacağız”[20] sözüne mukabildi. Yani Musa Allah Teâlâ’yı görmeyi kendisi muhal olduğunu bildiği halde, kavminin de bunun muhalliğini bilmeleri için istemişti.[21] Kendisi için talebi ise, bu işin ona muhal olmasının, kavmine muhal olmasını evleviyet yoluyla gerektirmesi içindir.[22]

Musâ’ın Allah Azze ve Celle’den ru’yeti talep ettiğini anlatan ayet-i kerimede, görmenin dağın yerinde durmasına bağlanmasından öte kullanılan لَن kelimesi vardır ki bu te’bid ifade etmektedir. Dolayısıyla bu da bize Allah Tealâ’nın Dünya’da görülmesinin muhal olduğu kadar, Ahirette görülmesin de muhal olduğunu göstermektedir.[23]

Cenab-ı Hakkın Dünya’da görülebileceğini savunmak, onun cisim olduğunu savunmaktan farksızdır. Zira görülen şeyin bir mekân ve ciheti haiz olması muhakkaktır. Bu durumda Allah CelleCelaluhu’dan cisim olmasını nefyeden kimselerin görülmesini de nefyetmeleri gerekir.[24]

RÜYETULLÂH MES’ELESİ YAZISI 2. BÖLÜMDE DEVAM EDECEK

[1]Mu’tezile mezhebinin bu şekildeki tutumu bir kelâm meselesi olduğu kadar usul ilmine de konu olan “Hüsün Kubuh” bahsinde açıkça gözlemlenmektedir. Mesela bkz. İrşadu’lFuhu’l ila tahkiki’lHakk minilmi’l Usul, Muhammed bin Ali eş-Şevkani, 1/28 Daru’lKitabi’l Arabi, B.1 1999

[2] Ve Haricilerden... Bkz. es-Seyfu’l Meşhur fi akidetiebi Mansur, Tacuddin es-Sübki, s. 14????? Bununla birlikte Hariciler, Neccariler, Zeydiler, Rafiziler Bk. Tabsıratu’l-Edille, 1/508 D.İ.B 1993 Ankara

[3] Burada şu tabiri kullanmamızın sebebi Mu’tezili alimlerden bir kısmının “Ru’yetullah’ı inkâr sadedinde olan kavillerinin, Cenab-ı Hakkı noksanlıklardan tenzih menşe’li olmasıdır. Kadı Abdü’l-Cebbar’ın “el-Muğnî fî Ebvabi’t- Tevhidve’lAdl”ininRu’yetu’l-Bari)el-Müessesetü’lMısrıyye el-Âmme...4/36-38.(Sahifeleri incelenirse bunun en azından kımı bir misaline şahit olunmuş olur.

[4]Fahru’ddin er-Razi, MuhassaluEfkâri’lMütekaddiminve’lMüteahhirin, s.189 Mektebetü’lKülliyati’lEzheriyye, Mısır, Tarih-baskı yok

[5]“Bir şeyde niza edecek olursanız onu Allah(ınkitabın)a ve Resul(unun sünnetin)’e havale edin” Nisa 59

[6]Bu noktada İbnEbi Şerif “Şeriatın akılla sabit olduğunu, zira bir şeriatın ve dinin sabit ve makbul olabilmesinin onu tebliğ edenin göstereceği mu’cizenin, o peygamberin doğruluğuna delaletinden geçmektedir ki bunun muvazenesini yapacak olan da akıldır. Dolayısıyla akıl, Şeriata nisbeten şahit konumunda olması hasebiyle, şayet Din aklın reddedeceği bir şeyi emrederse din ve aklın ikisinin de batıl olmasıgerektiğini” söylemektedir. Bkz. İbnEbi Şerif, el-Müsamere Şerhu’lMüsayere, s. 31 Çağrı Yayınları (Tarih- Baskı yok)

[7]Zira Hz. Ali RadıyallahuAnh’ın “Din akılla olsaydı, Mest’in alt tarafının mesh edilmesi üstünün mesh edilmesinden evlâ olurdu” -Beyhaki, es-Sünenü’l Kübra, Kitabu’tTahare 1 Babu’lİktisarbi’l Mesh alâzahiri’lHuffeyn 291 No: 1438,- şeklindeki sözü bu manayı desteklemektedir.

[8] Bu tarz tartışmalar belli fırkalar arasında, bir ölçü maiyetinde deveren ederken, bir takımları ölçüyü kaçırıp Allah Azze ve Celle’nin Dünya’da dahi görülebileceğinden öte dokunulması ve musafaha edilmesi(!)nin bile mümkün olduğunu söylemişlerdir. Diğer bazıları sadece uykuda görülmesinin caiz olduğu, yakaza halinde bunun mümkün

olmadığını söylemişlerdir. Aynı şekilde, gözle görülmesini kabullenmeyen Mu'tezile fırkası, kalple görülmesi (bilinmesi) hususunda da kendi arasında iki kısma ayrılmıştır Bkz. Ebu'lHasen el-Eş'arî, Makâlâtü'l-İslâmiyyîn 287-288, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut 1990 B.yok

[9] İmam el-Eş'arî, Makâlâtü'l-İslâmiyyîn, s. 288

[10] Kur'an, Mü'minûn 53

[11] Kur'an, Bakara 26

[12] Bu duruma misal olarak Hz. Ali'ye aleyhtar olarak ortaya çıkan ve mızrakların uçlarına geçirdikleri Mushaflarla "Hüküm Allah'ındır" şeklindeki ayet-i celileyi terennüm eden Harici fırkasının bu şekildeki sözlerini "Bu, kendisiyle batıl kastolunan hak bir sözdür" şeklinde tahlil eden Hz. Ali (RadıyallahuAnh)'in şu enfes sözü zikredilebilir. Yahut Münafikun süresinin ilk ayetlerinde anlatılan, münafıkların Peygamberin "Allah'ın elçisi" olduğuna şehadet etmeleri vs.

[13] Kur'an, En'am 103

[14] Kadı Abdü'lCebbâr, ŞerhuUsûli'l-Hamse, s. 233, MektebetüVehbe, Kahire 1996, B.3

[15] Kadı Abdü'lCebbâr, ŞerhuUsûli'l-Hamse, s.235

[16] Kur'an, Kıyame 22

[17] Kadı Abdü'lCebbâr, a.g.e. s.242

[18] Said Ramazan el-Bûtî, Kübra'l-yakîniyyati'l-Kevniyye, s. 170, Daru'l-FikrDımeşk 2010 B: 31

[19] Said Ramazan el-Bûtî, a.g.e. s.171

[20] Kur'an Bakara 55

[21] Sa'düddin et-Teftâzânî, Şerhu'lAkâid, s.53, Mektebetu'lKülliyati'lEzheriyye, 1987 B.1

[22] et-Teftâzânî, Şerhu'l-Makasıd 3/136, Daru'l Kütübi'l-İlmiyye, 2001, B.1

[23] et-Teftâzânî, Şerhu'l-Makasıd 3/153, Bûtî, a.g.e. s.171 Mu'tezile'yenisbet edilen şu istidlal şeklinin Zemahşeriye ait olduğu belirtilmektedir.

[24] Celaluddin el- Habbazî, el-Hâdî fî Usûli'd-Dîn, , s. 122 (dipnot) İstanbul 2006